

ФОРМАЛЬНО-ГРАМАТИЧНА ТА СЕМАНТИКО-СИНТАКСИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ СКЛАДНОСУРЯДНИХ РЕЧЕНЬ ЗІ СПОЛУЧНИКОМ А

У статті систематизовано та ієрархізовано вже описані аспекти формально-граматичної та семантико-синтаксичної організації складносурядних речень зі сполучником *a*, запропоновано власне бачення деяких формальних та семантичних ознак цих мовних одиниць. Проаналізовано семантико-синтаксичну організацію досліджуваних речень і виокремлено їхні семантико-синтаксичні типи. Установлено, що речення зі сполучником *a* є основним репрезентантом зіставних складносурядних конструкцій. Частотні вони і в групі протиставних речень. Виявлено, що складні конструкції зі сполучником *a* можуть функціонувати й у сфері приєднувальних, пояснювальних та інколи єднальних відношень. За формальними параметрами (тип синтаксичного зв'язку, засоби його вираження, кількість предикативних частин, їхні граматичні характеристики та особливості поєднання у реченні) виокремлено такі складні конструкції зі сполучником *a*: формально елементарні та неелементарні, із закритою та відкритою структурою, з вільним та фіксованим порядком розташування предикативних частин, типові та специфічні складносурядні речення.

Ключові слова: складносурядне речення, формально-граматична організація речення, семантико-синтаксичні відношення, предикативна частина, семантичний сполучник, асемантичний сполучник.

Постановка наукової проблеми та її значення. У сучасній граматиці спостерігаємо інтерес до поглибленого вивчення кожного конкретного явища. Хоч система складносурядних речень загалом описана, але кожен різновид зазначених конструкцій потребує детального вивчення. Опис складносурядних речень зі сполучником *a* на сьогодні є неповним, що зумовлено постійним розвитком теорії про граматичну систему української мови, а також складністю самих досліджуваних конструкцій. У традиційних мовознавчих працях, присвячених вивченню складносурядних речень загалом, не розмежовано формально-граматичні та семантико-синтаксичні ознаки конструкцій зі сполучником *a*, так само не достатньо висвітлені їхні семантичні різновиди. Тому виникає потреба у чіткому багатовимірному дослідженні цих синтаксичних одиниць.

Аналіз досліджень цієї проблеми. До 90-х років ХХ ст., ще від часів граматики М. І. Греча, вивчення складносурядних речень із

досліджуванним сполучником здебільшого обмежувалось описом змістових відношень між предикативними частинами, причому ці конструкції розглядали в межах суто зіставно-протиставної семантики [5; 7; 11; 12; 14]. Семантико-граматичні чинники формування зіставного значення у складносурядному реченні висвітлила М. М. Греб [4]. З часом під час дослідження змістових відношень складних речень зі сполучником *a* починають виділяти й інші його функції: *приєднувальні* [1–3; 6], *пояснювальні* [9], *пояснювально-приєднувальні* [1; 6], *побіжно єднальні* [2].

І лише на межі ХХ–ХХІ ст. змінено підхід до вивчення складносурядних речень зі сполучником *a*, що пов'язано з появою нової функційно-категорійної граматики сучасної української мови, яка акцентує увагу на багатовимірності речення як синтаксичної одиниці. Тому за аналізу складносурядних конструкцій звертають увагу не тільки на їхню семантику, але й на формально-граматичні особливості та комунікативну організацію [2; 13].

Метою цієї розвідки є аналіз формально-граматичної та семантико-синтаксичної структур складносурядних речень зі сполучником *a*. Основні **завдання** статті: систематизувати та ієрархізувати вже описані аспекти формально-граматичної організації складносурядних речень; запропонувати власне бачення деяких формальних та семантичних ознак речень зі сполучником *a*.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Складносурядні речення зі сполучником *a* спеціалізовані на вираженні зіставних семантичних відношень. М. М. Греб зазначає, що такі складносурядні зіставні речення функціують в окремих різновидах, лише один із яких можна визначити як власне-зіставний, інші ж отримали назви речень невідповідності та поширювальних (приєднувальних). Останні, як наголошує мовознавець, є найбільш складним семантичним різновидом [4, с. 71]. Проте, як показав зібраний фактичний матеріал, у багатьох випадках семантика зіставлення може ускладнюватися іншими типами змістових відношень. Зокрема, ми виявили, що між зіставляваними пропозиціями можуть виникати відношення одночасності, послідовності подій або явищ, причини-наслідку, умови-наслідку, обмеження, допусту, компенсації, тотожності, уточнення, результату дії, висновку, оцінки. Частотними також є складні конструкції зі сполучником *a*, яким властиві протиставні змістові відношення.

Зіставно-протиставний сполучник *a* традиційно відносять до семантичних сполучників. Він є двофункційним, оскільки не тільки поєднує предикативні частини у реченні, а й виражає змістові відношення між ними: *І він тепер як жертва її підступності й лицемірства (стільки років прикидалася доброю і хорошою), буде за життя канонізований, долучений до святих, ідеалізований, а вона – дезертирка й порушниця суспільних приписів – приречена на остракізм* (Т. Белімова) – сполучник виражає протиставні відношення, вказує на контрастність описуваних явищ; *Адже ровесники тоді сахалися від мене, а вчителі роздратовано покашлювали та перезиралися з ними* (І. Роздобудько) – сполучник вказує на зіставлення та співіснування двох нееконтрастних явищ.

Однак, як показує фактичний матеріал, іноді сполучник *a* може бути асемантичним, коли зазнає переходу у сферу приєднувальних чи єднальних відношень. У таких реченнях він лише оформлює сурядний зв'язок, поєднуючи між собою предикативні частини, а за змістове наповнення відповідають лексичний склад частин, а також граматичні форми деяких слів: *Я заляк, усмішка сповзла з мого обличчя, а чоло вкрилося холодним потом* (І. Роздобудько) → *Я заляк, усмішка сповзла з мого обличчя, і чоло вкрилося холодним потом* – у реченні передано значення одночасності дій, сполучник *a* нейтралізує своє значення, натомість він наближається до асемантичного сполучника *i*, про що свідчить можливість заміни його цим сполучником без втрати або зміни змістового наповнення; *Потрібні гроші, а де вона їх візьме?* (Т. Белімова) – у реченні наявні приєднувальні відношення.

Конструкції зі сполучником *a* можуть бути репрезентовані формально елементарними та формально неелементарними реченнями. Причому семантичний сполучник *a*, який виражає значення зіставлення або протиставлення, формує елементарні речення, бо поєднує тільки дві предикативні частини: *Пояснюю зовсім популярно, а ви стежите за руками* (А. Кокотюха). Формально неелементарні складносурядні речення структурує асемантичний сполучник *a*. Закцентуємо увагу на тому, що семантичні відношення між предикативними частинами в таких реченнях можуть бути тільки однотипними: *Я професор і син професора, а мій батько теж був сином професора ще царського, а той теж був сином професора...* (П. Загребельний). Крім того, предикативна частина, приєднана сполучником *a*, може входити до формально неелементарного речення, у якому вже є інші

сполучники між предикативними частинами: *Я щосили втираю мазь, і його ноги поволі теплішають, а мої долоні просто-таки горять вогнем* (І. Роздобудько).

У семантико-синтаксичному аспекті формально елементарним реченням відповідають як семантично елементарні, так і семантично неелементарні конструкції. Так, наприклад, речення *Ти йди, а я спущуся...* (Т. Белімова) є семантично елементарним, бо в ньому поєднані одним семантико-синтаксичним відношенням тільки дві предикативні частини, які так само є семантично елементарними. Семантично неелементарні речення можуть мати дві предикативні частини, одна з яких або обидві з яких є семантично неелементарними: *Вона не квапилася, а я знемагала від цікавості* (І. Роздобудько) – у другій предикативній частині наявні дві пропозиції – «я знемагала» і «бо мені було цікаво». Речення зі сполучником *а*, у яких три й більше предикативних частини, завжди формально і семантично неелементарні.

Ще однією ознакою складносурядних речень зі сполучником *а* є відкритість / закритість структури. Складносурядні речення з семантичним сполучником *а* мають закриту структуру, за якої можуть бути поєднані тільки дві предикативні частини, між якими виникають зіставні або протиставні відношення: *В одну мить вся четвірка впала в воду, а візок якимсь дивом застряг на самому краю обриву* (І. Роздобудько); *Твоє все найголовніше вже сталося – прожилося – відстраждалося – перегоріло, а в нього все ще тільки має бути – проектується – планується – конструюється* (Т. Белімова). А. П. Загнітко звертає увагу на те, що в таких реченнях можна приєднати третю або декілька частин, але таке приєднання аж ніяк не створює розширення єдиного смислового цілого, а зумовлює створення інших смислових відношень і трансформацію речення зі складного в складне ускладнене [5, с. 341], пор.: *Вам, можливо, здасться це неприродним, а ці люди були мені так само дорогі, як і моя родина* (І. Роздобудько) – *Вам, можливо, здасться це неприродним, а ці люди були мені так само дорогі, як і моя родина, і я не можу спокійно за цим спостерігати*.

Речення з асемантичним сполучником *а* можуть мати як закриту, так і відкриту структуру. Про це побіжно згадує І. Р. Вихованець, який говорить про зіставні складносурядні речення як про перехідні конструкції між складносурядними реченнями закритої структури і відкритої [2, с. 307]. Якщо сполучник *а* втрачає своє зіставно-проти-

ставне наповнення і набуває єднальних функцій, він відкриває сурядний ряд предикативних частин: *Йому білі ноги позаковані, а білії руки назад зв'язані, а чорнії очі позасклеплені* (українська народна пісня «У неділю пораненько»). За вираження сполучником *a* приєднувальних відношень структура є закритою: *Він не усвідомлює цього і досі, а я...я була лише дитиною, пересічною дівчинкою, дуже тихою, спокійною, врівноваженою...* (Н. Шевченко).

Розрізняють також вільні та зв'язані парадигми складного речення, у яких співвідношення видо-часових і способових форм дієслів-присудків чи головних членів односкладних предикативних частин виступає граматичним засобом зв'язку. Складносурядна конструкція зі сполучником *a* має вільну парадигму, якщо за зміни цих форм зберігаються граматичне значення речення та наявні у ньому об'єктивні відношення: *Але ось минув* (минає, минатиме, буде минати, мине, минув би) *січень, добігав* (добігає, добігатиме, буде добігати, добіжить, добігав би) *кінця лютий, а вона й не думала* (думає, думатиме, буде думати, подумає) *повертатися* (Т. Белімова). Зв'язаними у досліджуваних реченнях є парадигми, коли набір форм присудків залежить від граматичного значення складної конструкції: *У війну мій батько переховував тут пів міста, а нині син улаштовує дискотеки* (І. Роздобудько). Причиною зв'язаної парадигми цього речення є темпоральні відношення.

Предикативні частини складносурядного речення бувають однотипними й різнотипними. Ми виявили, що сполучник *a* частіше поєднує однотипні предикативні частини таких різновидів: 1) обидві частини повні двоскладні: *Таксі привезло мене додому, а водій допоміг дійти до дверей* (М. Іванцова); 2) обидві частини повні односкладні: *Десять разів відміряй, а раз відріж* (українське народне прислів'я); *Пізно, а мені не спиться*; 3) одна з частин неповна, а друга повна: *Магда відразу пішла вкладати дітей спати у дальній кімнаті, а жінки – готуватися до гостини у саду під яблунею* (Г. Вдовиченко); *У початкових класах вчать англійську, а далі – французьку*. Рідше сполучник *a* поєднує різнотипні частини: 1) одна частина є двоскладною, а інша – односкладною: *Я маю залишитися сам, а мені цього так не хочеться!* (І. Роздобудько); *Зрештою, вдома він буває мало, майже не смітить, а зараз можна і Лару попросити, заодно перевірити...* (Т. Белімова); 2) одна з частин є нечленованою конструкцією (словом-реченням), а друга – членованою: *Гаразд, а до кого я можу підійти?*

Порядок розташування предикативних частин у складносурядному реченні зі сполучником *a* може бути як вільним, так і фіксованим. За вільного порядку предикативні частини можна переставляти, причому таке переставлення не впливає на семантико-синтаксичні відношення у реченні [13, с. 175]. У конструкціях з вільним порядком частин описані події, явища, стани відбуваються одночасно та незалежно один від одного, пор.: *Безтурботні пташки з фасаду співають про райську насолоду, а безсонні круп'є за столиками знай припрошують робити ставки* (Т. Белімова) – *Безсонні круп'є за столиками знай припрошують робити ставки, а безтурботні пташки з фасаду співають про райську насолоду*. За фіксованого порядку розташування предикативних частин, поєднаних сполучником *a*, їхнє переставлення неможливе. Це може бути зумовлене двома факторами: 1) змістовими відношеннями між предикативними частинами; 2) формальними особливостями предикативних частин. У першому випадку зіставлявані події, явища, стани певною мірою залежать одне від одного, співвіднесені між собою, і переставлення предикативних частин порушує логіку думки. Зокрема це речення, у яких: 1) передано зв'язок зіставляваних подій у часовому вимірі: *Спочатку вона ходить поміж рядів безтямно, а згодом загальна метушня поглинає її* (І. Роздобудько); 2) зіставлявані події, явища перебувають між собою у відношенні причини та наслідку: *Сховай, а то заберуть* (І. Роздобудько) → *Сховай, бо заберуть*; 3) між зіставляваними подіями, явищами виникають відношення умови та наслідку: *Ну, заплакала б, сказала б щось примирливе, а там уже б і він не витримав (серце ж не камінь!)* (Т. Белімова) → *Коли заплакала б, сказала б щось примирливе, там уже б і він не витримав (серце ж не камінь!)*; 4) між зіставляваними подіями, явищами наявні протиставно-обмежувальні відношення: *Батько вже був у літах, колишній військовий, умів тримати в руках чимало людей, а тут у власній родині все захиталося й затріщало* (М. Іванцова); 5) між зіставляваними подіями, явищами маємо протиставно-допустові відношення: *Дехто боїться літати, а я могла б відкинути люк і легко пробігти по небесах* (І. Роздобудько) → *Хоч дехто боїться літати, а я могла б відкинути люк і легко пробігти по небесах*; 6) друга предикативна частина протиставлена першій і компенсує негативну дію в першій частині: *Не щастить у коханні, а на роботі (за законом сполучених посудин) – навпаки!* (Т. Белімова); 7) між зіставляваними подіями,

явищами наявні пояснювальні-ототожнювальні відношення: *«Мрія» будуватиме свій бізнес за всіма міжнародними стандартами, а це означає відповідальне ставлення до працівників, до природних ресурсів, сплата податків та офіційне працевлаштування усіх членів колективу* («Високий замок», 6–8 березня 2015 р.); 8) між зіставляваними подіями, явищами виникає відношення невідповідності: *Хочеться тепла, а тут сіра крига закритого погляду, тестування, анкетування...* (Т. Белімова); 9) друга предикативна частина уточнює подію, явище у першій частині: *Я – «покоївка», а точніше – ранковий прибиральник* (І. Роздобудько); 10) друга предикативна частина містить результат дії: *Але щоразу його розповіді про закордонне життя ставали яскравішими, а зрештою прозвучала рішуча пропозиція обміркувати шляхи відступу* (М. Іванцова); 11) друга предикативна частина є висновком, який впливає з першої частини: *...говорити про «тривалість» інвестиції не доводиться, а отже, майно українських фізичних і юридичних осіб на території Криму не може вважатися «інвестицією», здійсненою на території Росії* («Дзеркало тижня», 6 червня 2014 р.). У другому випадку переставленню предикативних частин перешкоджають такі формальні особливості: 1) контекстуальна неповнота другої предикативної складової: *Чому чоловіки запам'ятовують одні анекдоти, а жінки – інші?* (Г. Вдовиченко); 2) наявність у другій частині займенника, співвідносного з іменником першої частини: *У ресторані Джо Сміт і Роджер Смерджак розповідали історію свого життя, а було воно у них одне на двох* (Л. Клименко); 3) лексичні конкретизатори розгортання подій, які можуть бути або в обох предикативних частинах, або тільки в другій: *Одних, розумієш, виносять з чорного ходу, а інші самі йдуть* (А. Кокотюха); *Зазвичай це триває три–чотири години, а потім городяни сходяться на нейтральній території між своїми містами й затято сперечаються* (І. Роздобудько).

Р. О. Христіанінова виділяє ще одну визначальну формально-граматичну й семантико-синтаксичну характеристику складносурядних речень – спосіб оформлення незалежної предикації. Мовознавець ввела це поняття за характеристики складнопідрядних речень, але розширила його й на складносурядні [13, с. 176]. У проаналізованому фактичному матеріалі за кількістю значно переважають складносурядні речення, поєднані сполучником *а*, у яких реалізований результат мислення, а описані ситуації усвідомлені ще до моменту мов-

лення. Услід за Р. О. Христіаніною, зараховуємо такі речення до типових: *Тільки замість лав і матів за його периметром розташовувалися різні знаряддя для куховарства, включно із вогнищем для запікання туш, а на стінах висіли мідні пательні і каструлі різноманітних конфігурацій і розмірів* (І. Роздобудько). Рідше трапляються речення, друга частина яких доповнює першу, є висновком чи оцінкою сказаного, виникає у свідомості мовця пізніше порівняно з основним висловлюванням, завжди стоїть у постпозиції. Це специфічні складносурядні речення. Можна погодитися з С. П. Бевзенком, який акцентує на певній нерівноправності предикативних частин, поєднаних приєднувальними сполучниками [1, с. 171]: *Марта була його дружиною і нізащо не погодилася б стриміти в пабі до ранку, а на менше, мабуть, Аль і не розраховував* (І. Роздобудько).

Іноді в складних реченнях зі сполучником *а* одна із змістових ланок буває імплікованою. У таких конструкціях кількість граматичних та змістових ланок не збігається, що призводить до зміщення синтаксичного зв'язку, він виникає між структурними компонентами, які не мали б бути поєднаними безпосередньо, унаслідок чого змінюється його характер. Ці речення побудовані за принципом складносурядних, предикативні частини поєднані сполучником *а*, але такі конструкції є трансформами складнопідрядних. Сполучник *а* втрачає притаманні йому семантико-синтаксичні відношення зіставлення, протиставлення, приєднання тощо, а друга предикативна частина вказує на непередбачувані дії, явища: *У листопаді він мені освідчився, я в березні приходжу на Головношту отримувати від нього листа, і з конверта випадає розворот із рівненської газети, а там – «Вірші для Ольги»* («Україна молода», 25 січня 2011 р.) – *У листопаді він мені освідчився, я в березні приходжу на Головношту отримувати від нього листа, і з конверта випадає розворот із рівненської газети, і я бачу: там – «Вірші для Ольги»; А нині поїхала в село, а там подруга-однолітка вже пенсію одержує* («Дзеркало тижня», 21 січня 2011 р.) – *А нині поїхала в село і дізналася: там подруга-однолітка вже пенсію одержує; Світ став жорстоким, а він не вмів пристосуватися до нього* (І. Роздобудько) – *Світ став жорстоким, тому він мав би змінитися, а він не вмів пристосуватися до нього*.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Конструкції зі сполучником *а* являють собою групу складносурядних речень,

що має різну семантику та формально-граматичні особливості. Сполучник *a* у таких реченнях традиційно постає семантичним, але може асемантизуватися, транспонуючись у сферу єднальних та приєднувальних відношень. Установлено, що складні конструкції зі сполучником *a* є основним репрезентантом зіставних складносурядних речень. Частотні вони і в групі протиставних. Виявлено, що складні конструкції зі сполучником *a* можуть функціювати у сфері приєднувальних, пояснювальних та інколи єднальних відношень. Складносурядні речення зі сполучником *a* репрезентовані формально елементарними та формально неелементарними, семантично елементарними та семантично неелементарними структурами. Частіше складносурядні речення мають закриту структуру, рідше – відкриту. Порядок розташування частин у складносурядних реченнях зі сполучником *a* буває вільним та фіксованим, а самі частини – однотипними і різнотипними. За способом оформлення незалежної предикації складносурядні конструкції зі сполучником *a* можуть входити до групи типових та специфічних складносурядних речень. Перспективу дослідження вбачаємо в подальшому дослідженні складносурядних речень із позицій функційної граматики.

Література

1. Бевзенко С. П. Сучасна українська мова. Синтаксис : [навч. посіб.] / С. П. Бевзенко, Л. П. Литвин, Г. В. Семеренко. – К. : Вища шк., 2005. – 270 с.
2. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підруч. для студ. філол. ф-тів вузів] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
3. Городенська К. Граматичний словник української мови: сполучники / Катерина Городенська. – Херсон : ХДУ, 2007. – 340 с.
4. Греб М. М. Семантико-граматичні чинники формування зіставного відношення у складних конструкціях сучасної української мови : [монографія] / Марія Греб. – Донецьк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2007. – 188 с.
5. Грищенко А. П. Складносурядне речення в сучасній українській літературній мові : [монографія] / А. П. Грищенко. – К. : Наук. думка, 1969. – 155 с.
6. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
7. Мойсієнко А. К. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис : [підручник] / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева. – К. : Знання, 2010. – 374 с.
8. Синтаксис современного русского языка : [учебник] / [под ред. С. В. Вяткиной]. – СПб. : СПбГУ ; М. : Академия, 2009. – 346 с.
9. Слинко І. І. Синтаксис сучасної української мови: проблемні питання : [навч. посіб.] / І. І. Слинко, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища шк., 1994. – 670 с.

10. Современный русский язык : [учеб. для филол. спец. ун-тов] / [под ред. В. А. Белошапковой]. – М. : Высш. шк., 1989. – С. 532–792.
11. Сучасна українська літературна мова : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / [за заг. ред. С. О. Карамана]. – К. : Літера ЛТД, 2011. – С. 445–450.
12. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1972. – 516 с.
13. Христіанінова Р. О. Формально-граматична організація складносурядних речень / Р. О. Христіанінова // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки : [зб. наук. ст.] / [гол. ред. В. А. Зарва]. – Бердянськ : ФО–П Ткачук О. В., 2014. – Вип. IV. – С. 171–179.
14. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – К. : ВЦ «Академія», 2004. – 408 с.

References

1. Bevzenko S. P. Suchasna ukrainska mova. Syntaksys : [navch. posib.] / S. P. Bevzenko, L. P. Lytvyn, H. V. Semerenko. – K. : Vyshcha shk., 2005. – 270 s.
2. Vykhoanets I. R. Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys : [pidruch. dlia stud. filol. f-tiv vuziv] / I. R. Vykhoanets. – K. : Lybid, 1993. – 368 s.
3. Horodenska K. Hramatychnyi slovnyk ukrainskoi movy: spoluchnyky / Kateryna Horodenska. – Kherson : KhDU, 2007. – 340 s.
4. Hreb M. M. Semantyko-hramatychni chynnyky formuvannia zistavnoho vidno-shennia u skladnykh konstrukttsiakh suchasnoi ukrainskoi movy : [monohrafiia] / Mariia Hreb. – Donetsk : TOV “Iuho-Vostok, Ltd”, 2007. – 188 s.
5. Hryshchenko A. P. Skladnosuriadne rechennia v suchasni ukrainskii literaturnii movi : [monohrafiia] / A. P. Hryshchenko. – K. : Nauk. dumka, 1969. – 155 s.
6. Zahnitko A. P. Teoretychna hramatyka ukrainskoi movy. Syntaksys : [monohrafiia] / A. P. Zahnitko. – Donetsk : DonNU, 2001. – 662 s.
7. Moisiienko A. K. Suchasna ukrainska literaturna mova. Syntaksys : [pidruchnyk] / A. K. Moisiienko, I. M. Aribzhanova, V. V. Kolomyitseva. – K. : Znannia, 2010. – 374 s.
8. Syntaksys sovremennogo russkogo yazyka : [uchebnyk] / [pod red. S. V. Viatkynoi]. – SPb. : SPbHU ; M. : Akademyia, 2009. – 346 s.
9. Slynko I. I. Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy: problemni pytannia : [navch. posib.] / I. I. Slynko, N. V. Huivaniuk, M. F. Kobylianska. – K. : Vyshcha shk., 1994. – 670 s.
10. Sovremennyi russkyi yazyk : [ucheb. dlia filol. spets. un-tov] / [pod red. V. A. Beloshapkovoi]. – M. : Vyssh. shk., 1989. – S. 532–792.
11. Suchasna ukrainska literaturna mova : [navch. posib. dlia stud. vyshch. navch. zakl.] / [za zah. red. S. O. Karamana]. – K. : Litera LTD, 2011. – S. 445–450.
12. Suchasna ukrainska literaturna mova. Syntaksys / [za zah. red. I. K. Bilodida]. – K. : Nauk. dumka, 1972. – 516 s.
13. Khrystianinova R. O. Formalno-hramatychna orhanizatsiia skladnosuriadnykh rechen / R. O. Khrystianinova // Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho peda-

hohichnoho universytetu. Filolohichni nauky : [zb. nauk. st.] / [hol. red. V. A. Zarva]. – Berdiansk : FO–P Tkachuk O. V., 2014. – Vyp. IV. – S. 171–179.

14. Shulzhuk K. F. Syntaksys ukrainskoi movy : [pidruchnyk] / K. F. Shulzhuk. – K. : VTs «Akademii», 2004. – 408 s.

Рула Наталия. Формально-грамматическая и семантико-синтаксическая организация сложносочиненных предложений с союзом *a*. В статье систематизированы и иерархизированы уже описанные аспекты формально-грамматической и семантико-синтаксической организации сложносочиненных предложений с союзом *a*, предложено собственное видение некоторых формальных и семантических признаков этих языковых единиц. Проанализирована семантико-синтаксическая организация исследуемых предложений, выделены их семантико-синтаксические типы. Установлено, что предложения с союзом *a* является основным репрезентантом сопоставительных сложносочиненных конструкций. Частотные они и в группе противопоставительных предложений. Выявлено, что сложные конструкции с союзом *a* могут функционировать и в сфере присоединительных, объяснительных и иногда соединительных отношений. По формальным параметрам (тип синтаксической связи, средства ее выражения, количество предикативных частей, их грамматические характеристики и особенности сочетания в предложении) выделены такие сложные конструкции с союзом *a*: формально элементарные и неэлементарные, с закрытой и открытой структурой, со свободным и фиксированным порядком расположения предикативных частей, типичные и специфические сложносочиненные предложения.

Ключевые слова: сложносочиненное предложение, формально-грамматическая организация предложения, семантико-синтаксические отношения, предикативная часть, семантический союз, асемантический союз.

Rula Nataliia. Formal-Grammatical and Semantic-Syntactical Organization of the Compound Sentences with Conjunction *a*. There are systematized and structured aspects of formal-grammatical and semantic-syntactical organization of the compound sentences with conjunction *a* which have already been described, offered own vision of some formal and semantic features of linguistic units in the article. Author analyzed the semantic-syntactical organization of researched sentences and determined their semantic-syntactical types. It was determined that a sentence with the conjunction *a* is the main representant of comparable complex constructions. They are frequently encountered in the group of adversative sentences. Was revealed that complicated constructions with the conjunction *a* can function in the field of connecting, explanatory and sometimes copulative relations. According to formal parameters (type of syntactic communication, means of its expressing, the number of predicative parts, their grammatical characteristics and features of combination of the sentence) were singled out such complex constructions with the conjunction *a*: formal-elementary and non-elementary, with closed and open structure, with free and fixed order of predicate parts, typical and specific.

Key words: compound sentence, formal-grammatical organization of the sentence, semantic-syntactical relations, predicate part, semantic conjunction, asemantic conjunction.